

VEZETÉS, IRÁNYÍTÁS

Tervezés

99/069

GALLIMOR, A.: Strategii razvitiâ bibliotek v informacionnom obšestve = Naučn.Teh.Bibl. 1998. 5.no. 3-20.p. Bibliogr. 36 tétel.

Könyvtárak fejlesztési stratégiája az információs társadalomban

Információs társadalom; Jövő könyvtára; Tervezés

A brit szerző 36 szakirodalmi forrásra támaszkodva állapítja meg, hogy a társadalom többi intézményéhez hasonlóan a könyvtárak is érzékelik az információs technológiák forradalmi gyorsaságú fejlődésének, a számítógép általános elterjedésének kihívásait. A közeljövőben az Internet, az Intranet és a maximális gyorsaságú adatátviteli hálózatok használata nélkül egyetlen intézmény és vállalat sem maradhat talpon. Az információs társadalom általános és könyvtári kultúrája egyaránt az információs technológiáktól fog függeni.

Az információ időközben a legértékesebb áruk egyikévé vált. E fejlemény következtében az információt raktározó könyvtáraknak az elektronikus információkeresés és hozzáférés központjaivá kell válniuk, s ezáltal maguknak is bekapcsolódniuk a „szép új világ” építésébe.

Ahhoz, hogy a könyvtárak az imént említett változtatást végrehajtsák, többszintű stratégiákat kell kidolgozniuk. Így nemzeti, lokális és civil stratégiákra egyaránt szükség van. A mihez tartás végett a könyvtári stratégiáknak a már közismert globális

stratégiákból kell kiindulniuk (a Hetek stratégiája, EU-stratégia).

A Hetek stratégiájában a következő tennivalók szerepelnek: a „világjelentő” megvalósítása, a maximális gyorsaságú hálózatok kompatibilitásának globálissá tétele, a nemzetközi szintű oktatás és képzés megteremtése, az „egyetemes” könyvtár életrehívása, a világ kulturális örökségének multimédiára vétele s ezáltal hozzáférhetővé tétele, a környezetvédelem és a természeti erőforrások ellenőrzése, a GEMINI rendszer kifejlesztése a rendkívüli helyzetekről és eseményekről való tájékoztatás végett, világméretű egészségvédelmi rendszer megvalósítása, kormányközi közvetlen kapcsolatrendszer kiépítése, a világot átfogó piac kialakítása a kis- és közepes vállalkozások segítése érdekében, a tengeri információs rendszerek megszervezése.

Az EU-stratégia „vezérszólamai”: távhozzáférés, távoktatás, egyetemi és kutatóintézeti hálózat, kis- és közepes vállalatok telekommunikációs szolgáltatója, a földi és a légiközlekedés irányítása, egészségvédelmi hálózat, elektronikus pályázati rendszer, a társadalmi tevékenységek transzeurópai hálózata, a városi információs szupersztrádák kiépítése.

A könyvtári stratégiák adnak majd választ arra, hogy hol lesz a könyvtárak helye az információs társadalomban. Noha a különböző könyvtártípusok számára más és más lesz a stratégia, lesznek olyan elemek bennük, amelyek ugyanazon kérdésfelvetésekre válaszolnak majd. Ezért valamennyi könyvtártípusnak folyamatos változásokra kell felkészülnie, előre látnia a használók igényeit. Meg kell ragadniuk az újítási lehetőségeket, hozzá kell idomulniuk a nyílt rendszerekhez, multimédiás és maximális gyorsaságú adatátvitelre kell szert tenniük, a személyzetet fel kell készíteniük az új technológiák

kezelésére, könyvtár- és intézményközi kooperációt kell kiépíteniük, a helyi közösségekben terjeszteniük kell az információs technológiák igénybevételét, biztosítaniuk kell a szolgáltatásaikhoz való távhozzáférést, az információk elektronikus publikálására kell törekedniük, egyszerre kell globális, nemzeti és helyi méretekben gondolkodniuk.

(Futala Tibor)

Statisztika

99/070

LUXOVÁ, Jana: Výber výsledku mezinárodní knihovnické statistiky = Čtenář. 50.roč. 1998. 2.no. 172-174.p.

Válogatás nemzetközi statisztikai adatokból

Statisztika -könyvtári

Bulgária, Csehország, Lettország, Lengyelország, Litvánia, Magyarország, Románia, Szlovákia és Szlovénia könyvtárügyének 1993. évvégi állapotáról készített átfogó képet az Institut of Public Finance (Nagy-Britannia). Ez a kelet-közép-európai helyzetkép összehasonlítható az EU-országokból készült 1990. évi helyzetképpel.

A mi régióinkban a GDP 0,14%-át fordították könyvtárakra, az EU-ban 0,16%-át. Kelet-Közép-Európában a ráfordítás összege 296,4 millió ECU lehetett, amely 96 905 szolgálati hely között oszlott el. Az összállomány 1,255 milliárd egység volt, a könyvtárosok összlétszáma pedig 180 ezer fő. A látogatók száma 35,6 milliót tett ki, a kölcsönzött állomány pedig 684,7 millió egységet.

A könyvtári munkatársak bérét kb. 139,1 millió ECU fedezte, az állományépítési költségeket 67,1 millió ECU. 1990 és 1993 között évente 3,3%-kal

csökkent a szolgáltatások nagyságrendje, ezen belül 7-7%-kal a kurrens folyóiratok kínálata.

A 28 nemzeti könyvtárra 10,6% jutott az összes ráfordításból. Dolgozóik száma 5900 volt, a szakképzetteké 3500. Az állományt (ez 70,3 millió egységet tett ki) 300 ezer olvasó használta. A kölcsönzések száma 1,3 millióra tehető. A térség egy-egy lakosára jutó nemzeti könyvtári ráfordítás 0,3 ECU-ra becsülhető, szemben az EU-országok 1,24 ECU-t kitevő ráfordításával.

A felsőoktatási könyvtárak (436 szervezeti egység) 1993-ban az összes könyvtári ráfordítás 6,8%-át mondhatták a magukénak. Az alkalmazottak száma 15 600, a szakképzett könyvtárosoké 8 ezer volt.

2,6 millió használó számára 54,9 millió kölcsönzést regisztráltak a 156 milliós állományból. Egy-egy használóra 7,75 ECU-t költhettek el az EU 168,7 ECU-jéhez képest.

Térségünkben a felsőoktatási könyvtárak használata intenzívebb, mint az EU országokban.

A közkönyvtárak (közművelődési könyvtárak) a ráfordítások 56%-át használták fel. 52 900-an dolgoztak bennük, köztük 37 ezer volt a szakalkalmazott. 15,3 millió olvasót szolgáltak ki 417,7 milliós állományukból. A kölcsönzések száma 434,7 millió egységre rúgott.

A szolgáltatás 35 670 helyen folyt, ami 28 278 intézményi egységet jelentett. Ezer lakosra 4,2 kölcsönzés jutott, az EU-ban: 5,3. Ezer lakosból 140 volt könyvtári olvasó, az EU-ban 210. Az egy lakosra eső könyvtári ráfordítás 1,7 ECU-t tett ki, az EU-ban 9,6 ECU-t.

Nehéz értékelni a szakkönyvtárakról begyűlt adatokat, még nehezebb összehasonlítani őket, mivel nem egységes a terminológia. Becsülni azért lehetett. Így a szférában 5316 szervezeti egység 5695 szolgálati helyet fogott össze. Az összkiadásokból való részesedésük: 10,5%. Állományukból (208,5 millió egység) 28,7 millió egységet kölcsönöztek 1,9 milliós használatjuknak. A szolgálatot 11 400

munkatárs látta el. Egy-egy intézmény átlagosan 18 800 egységnyi állományt mondhatott a magáénak nálunk, az EU-ban 150 ezer egységnyit.

A bizonytalan adatszolgáltató iskolai könyvtárak kb. 12,1%-át használták fel az összes ráfordításnak. Állományuk 348,1 millió egység, kölcsönző forgalmuk 168,2 millió. 15 millió használójukat 51 714 helyen szolgálták ki. Az EU-országokban még bizonytalanabb adatokat produkált az 1990. évi felmérés, s emiatt e terület vonatkozásában nem lehet összehasonlításokra vállalkozni.

(Futala Tibor)

99/071

LUXOVÁ, Jana: Statistika veřejných knihoven = Čtenář. 50.roč. 1998. 7/8.no. 201-204.p.

Nyilvános könyvtári statisztika [a cseh nyilvános könyvtárak 1996. és 1997. évi működéséről]

Közművelődési könyvtár; Statisztika [forma]

A Cseh Köztársaságban 1997-ben 6245 nyilvános könyvtárat és 1190 nyilvános könyvtári fiókot tartottak nyilván. 1996-hoz képest a könyvtárak száma 1,8%-kal nőtt, a fiókoké 20,3%-kal csökkent. A könyvtárak között 4 nagyvárosi, 7 állami tudományos, 35 járási, 720 főfoglalkozásával dolgozó (többségükben: városi) és 5476 helyi könyvtár létezett. 321 könyvtár látott el körzeti feladatokat, 17,3%-kal kevesebb, mint 1996-ban.

A nyilvános könyvtári állomány 1997 folyamán hajszálnyit csökkent (0,01%-ot). Ebből az állományból egy-egy lakosra 5,7 könyv és 5,8 kötetnyi kölcsönzés esett. Az olvasók száma (1 millió 432 ezer) az előző évhez viszonyítva 0,4%-kal csökkent. Az ország lakosságának 13,9%-a volt nyilvános könyvtári olvasó. A látogatottság 1,6%-kal emelkedett, összesen 15 és fél millió alkalmat tett ki.

A nyilvános könyvtári szférába járó időszaki kiadványok példányszáma 1,3%-kal nőtt, miközben köl-

csönzésük számában 3,8%-os volt a növekedés. Az összes kölcsönzés (60 millió 250 ezer) 21%-át tették ki az időszaki kiadványok.

A könyvtárközi kölcsönzések száma tovább csökkent: 3,5%-kal. A regisztrált tájékoztatások számának 8,5%-kal való növekedése egy korábban kialakult trend folytatását jelenti.

A fenntartók 1997-ben több mint 1 milliárd koronát biztosítottak a könyvtárak nem beruházási jellegű kiadásaira. Ez 10%-os növekedés az előző évhez képest. Ezen belül az állománygyarapítási ráfordítás (168 millió korona) valamelyest csökkent (0,9%-kal). Az összes ráfordításból 87,6% volt a nem beruházási, 12,4% pedig a beruházási jellegű.

A nyilvános könyvtárak mezőnyében foglalkoztatott könyvtárosok száma – ugyancsak trendszerűen – 4,1%-kal csökkent, s összesen 4842,8 főtt tett ki. A foglalkoztatottak 85%-a volt szakalkalmazott. a könyvtári tevékenység adományokkal és szponzorálással való támogatása „fehér holló”: az összes ráfordításnak 0,3%-a származott ebből a forrásból. Ezzel szemben a Kulturális Minisztérium pályázati rendszere lendített egyes nyilvános könyvtári kategóriák, főként a járásiak számítógépesítésének előrevitelében.

(Futala Tibor)

99/072

YOUNG, Peter R.: Measurement of electronic services in libraries: statistics for the digital age = IFLA J. 24.vol. 1998. 3.no. 157-160.p.

A könyvtár elektronikus szolgáltatásainak számbavétele: a digitális kor statisztikája

Dokumentumszolgáltatás; Elektronikus publikáció; Hatékonyság; Olvasószolgálat; Statisztika

A könyvtárak hagyományos statisztikái több célt és funkciót szolgálnak: vezetés és irányítás; elemzés és tervezés; irányelvek kidolgozása; kutatás. Ezen

statisztikák összehasonlíthatósága, következetessége és teljessége különböző szintű. A szerző szerint az elektronikus hordozókra és szolgáltatásokra vonatkozó időszerű, megbízható és releváns statisztikai információelőállítás még nem alakult ki a könyvtárakban. A cikk az elektronikus hordozók és a hálózati szolgáltatások mérésének kérdésével foglalkozik. Jóllehet általános kérdéseket vizsgál, elsősorban a közkönyvtárak Internet-tevékenységére helyezi a hangsúlyt. A szerző a meglévő rendszerek előtt álló új kihívásokat is érinti, pl. az elektronikus szolgáltatások osztott/együttműködéses szervezése, digitális-dokumentum azonosítók, helyi és távoli hozzáférés elektronikus szolgáltatásokhoz a könyvtárakban.

(Autoref.)

Munka- és rendszer szervezés, értékelés

99/073

MANO GONZÁLEZ, Marta de la: Propuesta de una sistema de evaluación para bibliotecas universitarias = Rev.Esp.Doc.Cient. 21.vol. 1998. 2.no. 174-197.p. Bibliogr. 28 tétel.

Res. angol nyelven

Javaslat egy értékelő rendszerre egyetemi könyvtárak számára

Egyetemi könyvtár; Hatékonyság

Bármilyen magától értetődő fontosságú is a teljesítmény mérése bármely szervezet, intézmény tervezésénél, forrásai felhasználásánál és jövőbeli fejlesztésénél, mindez még kevésbé vezette el a spanyol egyetemi könyvtárakat ebbe az irányba. A költ-

ségvetési megszorítások és a minőséggel való foglalkozás mind általánosabbá válása azonban rá fogja venni az egyetemi könyvtárakat, hogy szembenézzenek azzal a kihívással, amit saját munkájuk, munkarendszerük és módszereik megismerése és értékelése jelent, annak érdekében, hogy hasznosági és hatékonysági szintjüket növeljék. Ez a környezet teszi szükségessé egy értékelő rendszer megtervezését, amely lehetővé teszi ezen intézmények folyamatos és szabványosított figyelemmel kísérését, és biztosítja azokat a minőségjellemző adatokat, amelyek a szilárdan megalapozott döntéshozatalhoz szükségesek. A javasolt rendszer egyrészt a „nyers” adatokkal foglalkozik, amelyek leírják egy egyetemi könyvtár különböző szervezeti egységeit, részeit, másrészt azok elemzése alapján mutatókat készít, az adatok feldolgozására és értelmezésére. Az adatok (és a mutatók) csoportjai: 1. általános adatok, 2. pénzügyi források, 3. emberi erőforrások, 4. anyagi források (hely, felszerelés), 5. a munkafolyamatok (gyarapítás, feldolgozás, egyéb folyamatok), 6. gyűjtemény, 7. szolgáltatások.

(Autoref. alapján)

99/074

TONI, Franco: EQLIPSE: un progetto europeo per la misurazione delle prestazioni e la gestione della qualità nelle biblioteche = Boll.AIB. 38.vol. 1998. 1.no. 41-54.p. Bibliogr. 11 tétel.

Res. angol nyelven

Az EQLIPSE, a könyvtári teljesítménymérés és minőségbiztosítás európai projektje

Fejlesztési terv; Hatékonyság; Munkaszervezés

Az Európai Bizottság által létrehozott, 1995 februárjától 1997 márciusáig tartó EQLIPSE kutatási és fejlesztési projekt fő célja az volt, hogy kimunkáljon egy olyan nyitott, információtechnológiai alapú

rendszer, amely a különféle típusú könyvtárakban egyaránt támogatni tudja a minőség-menedzsmentet és a teljesítménymérést. A projektben A University of Central Lancashire koordinálásával tíz intézmény (a Dynix Ltd, a Microelectronics Applications Centre, Dublin, Münster, Stockholm egyetemi könyvtárai és egy görög valamint egy dán felsőoktatási könyvtár, az olasz (római) központi nemzeti könyvtár, és Düsseldorf városi könyvtára) vett részt.

A projekt lefolyása hat fázisra bontható:

1. *A könyvtári követelmények elemzése*, melynek során a résztvevők saját tapasztalatuk és az ismert módszerek, valamint a technológiai perspektívák figyelembevételével meghatározták a rendszerrel szembeni követelményeket, és így megalapozták a fejlesztést;
2. *A funkcionális specifikáció* során a technikai kérdéseket, a hálózatba szervezést, a rendszer-integrációt stb. tekintették át;
3. *A rendszer prototípusa* elkészült, az előzetes kívánalmak és specifikációk alapján;
4. *Az adatgyűjtés és eszközei* készültek el a következő fázisban: a partnerek megtervezték és adaptálták az adatgyűjtő eszközöket, azok kiegészítéseként, amelyek könyvtári rendszereikben működtek, és a teszteléshez szükséges adatállományt hoztak létre;
5. *Próba és értékelés* két intézményben történt, ahol a prototípust installálták, kipróbálták, és a hibák kijavítása után valódi funkcionális rendszerre fejlesztették;
6. *Könyvtári integráció* immár a kijavított, működőképes változat telepítése hat – különböző típusú – könyvtárban, próbaüzemelési környezetben, és a működés értékelése.

A projekt végeredménye kliens-szerver architektúrájú, számos szállító könyvtári rendszerrel kompatibilis két modul: a Quality Workbench és a Performance Workbench, azaz a minőség- és a teljesítmény-munkapad. A QW hét funkciót tartalmaz (a

system managertől a dokumentum-kontrollon, a személyzetten, a használói panaszokon át a felülvizsgálatig), és lehetővé teszi mind a dokumentumforgalom, mind a munkafolyamatok és eljárások ellenőrzését. Az ISO 9000 minőségi szabványhoz való igazodást messzemenően figyelembe véve tervezték, így az ettől eltérő környezetben használata nehézkes és nem kielégítő.

A PW modult a különféle teljesítménymutatókból (mindenekelőtt az ISO 11620 szabványból) kiindulva fejlesztették, de integrálva más e téren folytatott munkálatok eredményét is. Az eredmény egy 52 indikátort tartalmazó nyitott jegyzék, amelyet a felhasználó szüksége szerint bővíthet, és egy második jegyzék, amely a mutatók számításához szükséges adatokat nevezi meg. A modul lehetővé teszi mind az adatok automatikus áttöltését a könyvtár számítógépes rendszeréből, mind a manuális adatbevitelt.

(Mohor Jenő)

Lásd még 92

Pénzügyi és gazdasági kérdések

99/075

GLASS SCHUMAN, Patricia: The selling of the public library = Libr.J. 123.vol. 1998. 13.no. 50-52.p.

A közművelődési könyvtár áruba bocsátása

Bérmunka kiadása; Gazdaságosság -könyvtárban; Közművelődési könyvtár; Társadalmi követelmények

A Hawaii-ban és a kaliforniai Riverside-ban történtek riasztó jelei annak az ármányos beavatkozásnak, melynek célja a közkönyvtárak privatizációja.

Az ottani közkönyvtárakban külső vállalkozókra bízta a legfontosabb szolgáltatásokat és a könyvtár igazgatását is.

Egyes önelégült szakemberek ugyan váltig állítják, hogy a privatizáció csak a rosszul működő könyvtárakat fenyegeti, de a cikk szerzője szerint ezek az esetek baljós előjelei annak, hogy a magánvállalkozások szemet vetettek a közkönyvtárakra. Minél többet igyekeznek megkaparintani, hogy aztán megfelelő profit reményében úgymond „hatékonyan” működtessék őket.

Igen fontos kérdés, hogy kinek a kezébe kerülnek a nemzet információs bázisaiként működő könyvtárak. A közkönyvtárak azért vannak, mert a társadalom igényli a gondolatok és vélemények szabad áramlását, és a könyvtárak éppen ezt, és az információhoz való szabad hozzáférést támogatják. A közkönyvtárak az amerikai demokrácia építőkövei. A riasztó folyamat a 80-as években, a Reagan érában kezdődött, mikor az állam és a közszolgálat szükségességének eszméjét felváltotta a szabadverseny mértéktelen dicsőítése, a magánvállalkozások erőteljes támogatása. A magánvállalkozások közkönyvtárakba történő beszivárgásának létjogosultságát a következő érvekkel próbálják alátámasztani:

– *a privat szektor jobban és olcsóbban dolgozik.* Íme a bűvszó: „hatékonyság”. Csakhogy a könyvtár nem gyár, feladata nem minél többet és olcsóbban termelni. Funkciója szerint sokkal inkább hasonlítható a rendőrséghez, tűzoltósághoz, iskolákhoz, nemzetvédelemhez, melyek szintén „nem termelő ágazatok”, ám nélkülözhetetlenek egy ország életében – közszolgálatot látnak el. Amennyiben magánkézbe kerülnek, a közszolgálat helyett nyilvánvalóan a profit termelés lenne a fő feladatuk. Márpedig széleskörű, minden információs igényt kielégítő gyűjtemény építése, megszervezése és rendelkezésre bocsátása nem kecsgetet közvetlen haszonnal, kedvező hatása csak áttételesen érvényesül a közösség életében.

- *a piac ellenőrző szerepe miatt az elszámolási kötelezettség sokkal erősebb a privat szektorban mint a költségvetési intézményekben.* Valójában az állami intézmények elszámolási kötelezettségének átláthatóságát az alkotmány és a törvények garantálják. A privat szektorban viszont sok esetben vállalati érdekekre való hivatkozással üzleti titokként kezelhetnek különböző adatokat. Egy vállalat alkalmazásában és a részvényeseknek tartozik elszámolni. A közkönyvtári alkalmazottak viszont a vezetőségen, a könyvtári kuratóriumon, a politikusokon kívül elsősorban a társadalomnak felelősek, melyet szolgálnak.
- *a könyvtárak eddig is bonyolítottak üzleti tranzakciókat.* Természetesen vannak ilyenek is a könyvtári világban: vásárolunk könyveket kereskedelmi vállalkozásoktól, könyvtári konzorciumok alakulnak, különböző szolgáltatásokra fizetünk elő stb. De éles határvonalat kell húzni az egyszerű vásárlás és a könyvtárigazgatást, a könyvtárpolitikát, a szolgáltatásokat érintő privatizációs jellegű szerződések között.

A könyvtárak érdekeit védve fel kell tenni néhány alapvető kérdést. Például befolyásolja-e a privatizáció a tudáshoz való jogot és az Alkotmányban biztosított szólásszabadságot? Ha igen, milyen módon? A könyvtárakban őrzött bizalmas adatokat átveheti-e üzleti vállalkozás? Hogyan érinti a dolgozók jogait, kötelességeit, járandóságait a privatizáció? Mi történik a nemzeti információs infrastruktúrával? Újabb és újabb könyvtárakat fenyeget a magán szektor terjeszkedése. Nem szabad tétlenül nézni térdhódításukat – a könyvtárosoknak meg kell védeniük a demokrácia eme fontos intézményeit.

(Fazokas Eszter)

99/076

HILL, Janet Swan: Boo! Outsourcing from the cataloging perspective = Bottom Line. 11.vol. 1998. 3.no. 116-121.p.

Ezt azért mégsem – bér munka a katalogizálás nézőpontjából

Bér munka kiadása; Dokumentumleírás; Katalógus-szerkesztés

Bérmunkába adás – első pillanatra ijesztően hangzik a katalogizáló számára. Pedig ez a folyamat már rég megindult, csak még nem „outsourcing”-nak hívták, hanem szolgáltatások vásárlásának. Mi sem természetesebb, mint hogy a könyvtárak megvásárolták először az LC nyomtatott katalóguscéduláit, most pedig kész gépi rekordokat vásárolnak. Az online katalógusban a besorolást is a vásárolt szoftver végzi; a besorolási adatok egységesítését is rá lehet bízni külső szervre, amely időközönként ellenőrzi ebből a szempontból a katalógust. A retrospektív konverzió új funkció, a könyvtárnak erre nincs kapacitása, dolgozóinak sincs benne gyakorlata, szükség van tehát bérmunkára (amely ebben az esetben egyetlen könyvtáros munkahelyét sem veszélyezteti).

A könyvtár saját feladata marad viszont az „eredeti katalogizálás” (a speciális érdeklődési területére tartozó anyagé), maga a katalógusszerkesztés (a rekordok információtartalmának, az információk hozzáférhetővé tételének és megjelenítésének elvei), valamint a tételek ellenőrzése és az egész munkafolyamat irányítása.

Ez utóbbi funkcióknak a feladása már azt jelentené, hogy a könyvtár lemond a katalogizálás irányításáról; nem „bevesz” bizonyos szolgáltatásokat a munkafolyamatba, hanem az egész folyamatot „kiadja” a kezéből. Ezzel általában is feladja önállóságát: nem tud alkalmazkodni olvasói speciális igényeihez, nem tud felújítani (mert nincs kivel) szükség esetén olyan műveleteket, amelyekről egyszer már lemondott. Amellett dolgozói egy részét el kell bocsátania.

Veszít ezzel az egész könyvtári rendszer is, hiszen az csak együttműködéssel funkcionálhat, s az önál-

lóságát veszített könyvtár már csak passzív igénylő lehet, nincs mit adnia (pl. eredeti katalogizálással, a közös katalogizálási programban való részvétellel). S minél több könyvtár lép erre az útra, annál több olyan könyvtári műhely szűnik meg, amely biztosítja a könyvtárosok folyamatos továbbképzését, szakmájukban való elmélyedését – s ez már az egész szakma színvonalára kihat.

(Kövendi Dénes)

99/077

HILL, Debra W.: To outsource or not: university of Alabama Libraries engage in pilot project with OCLC's TechPro = Cat.Classic.Q. 26.vol. 1998. 1.no. 63-73.p.

Érdemes-e kiadni a katalogizálást bérmunkába? A University of Alabama Libraries tapasztalatai

Bér munka kiadása; Gépi dokumentumleírás; Költségelemzés; Különgyűjtemény -helyismereti

[A forrás-folyóirat az alábbi címen szerezhető be: HAWORTH DOCUMENT DELIVERY CENTER, Haworth Press, Inc., 10 Alice Street, Binghamton, N.Y. 13904]

1996 nyarán az Alabamai Egyetem katalogizálási részlege kísérleti program keretében az OCLC TechPro szolgáltatását használta fel egy történeti-kulturális különgyűjtemény katalogizálására. E gyűjtemény kb. 6000 címet tartalmazott, amelyeket a normális katalogizálási munkán felül kellett volna sürgősen állományba venni, azonban a lecsökkentett személyzettel ezt nehéz lett volna megoldani. Mivel az anyag nagy része, népszerű címek lévén, megvolt már az OCLC központi katalógusában, ésszerűnek tűnt igénybe venni a TechPro szolgáltatást a gyűjtemény katalogizálásra. A cikk ismerteti a kísérleti projekt célját, folyamatát és eredményeit. A költségek elemzése alapján végül

úgy döntöttek, hogy mégsem adják ki a munkát, hanem házon belül fogják elvégezni az anyag katalogizálását.

(Autoref. alapján)

99/078

DOBB, Linda S.: Bringing it all back home: insourcing what you do well = Bottom Line. 11.vol. 1998. 3.no. 105-110.p.

Bérmunka kiadása helyett mi vállaljunk bérmunkát abból, ami nekünk jól megy

Egyetemi könyvtár; Térítéssel szolgáltatás

A szakirodalom mostanában hemzseg a könyvtári munkafolyamatok alvállalkozásba adásáról szóló cikkektől. Úgy tűnik, pillanatnyilag az az általános nézet, hogy a házon belül végzett gyarapítási munkafolyamatnak, a katalogizálásnak, feldolgozásnak és állományvédelemnek befellegzett. Ugyanakkor napjainkban megjelent néhány közlemény arról is, hogy milyen figyelemre méltó próbálkozások történtek a könyvtári munkafolyamatok házon belül tartására, sőt, a mai igényeknek megfelelő fejlesztésére.

A cikk szerzője az Ohio-beli Bowling Green State University könyvtárának vezetője, maga is hasonló kísérletekről számol be. A könyvtárnak 2 milliós az állománya, 7 millió dolláros az éves költségvetése, és 100 alkalmazottja van. 1995-ben megvizsgálták a katalogizálási és feldolgozási munkafolyamatokat, és megfelelőnek találták, tehát nem vontak be külső vállalkozót. Az első munka, melyet kiadtak a kezükből, a könyvtár mintegy 100 ezer kötetének újraosztályozása volt. A Dewey-féle tizedes osztályozás jelzeteit kellett „konvertálni” a Library of Congress osztályozási rendszerére. Hónapokig tartó tervező munka után végülis nem kész katalógus-rekordokat, hanem csak címkéket rendeltek egy cégtől. Ezek segítségével a Dewey-s jelzetű könyve-

ket maguk címkézték át, besorolták az LC-s állományba és aktualizálták a gépi rekordokat. A felmerülő hibák elemzése igen értékes tapasztalatokhoz juttatta a könyvtárosokat.

A házon belüli tevékenységeik közül az egyetem különböző egységei számára végzett másolatszolgáltatás vált a legsikeresebbé. Gondos árkalkulációk után a könyvtár gondoskodik a másológépek karbantartásáról és a tartozékok beszerzéséről. A megterület rendszeresen ellenőrzik. Pillanatnyilag 0.005 dollár a hasznuk minden egyes másolat után. Érdekes módon a web-oldalak pénzért történő ki nyomtatásáról kiderült, hogy nem lenne kifizetődő, mivel az adminisztrációs költségek felemésztenék a hasznot.

Kifizetődő viszont egy automata működtetése, mely ceruzát, tollat, floppy lemezt, aszpirint és egyéb apróságokat kínál a hallgatók számára. A ma-sina legalább 150 dollár hasznot hoz havonta és mindössze heti egy órát igényel a feltöltés, szemesz-terenként kettőt az árubeszerzés.

Szintén sikeres az együttműködés a Kent State University könyvtárosképző intézményével (School of Library and Information Science). A Bowling Green adja a képzéshez a termeket, némi adminisztratív segítséget, és a technikai eszközöket, míg a Kent State University hozza az instrktorokat, tanácsadást nyújt, és biztosítja az akkreditált végzettség megszerzését a könyvtáros hallgatóknak. Külön haszon, hogy az együttműködésre hivatkozva közösen pályázhatnak különböző támogatások elnyeréséért. A „kihelyezett tagozat” első osztálya 1998-ban végzett.

Kiemelkedően sikeres az együttműködés a fremonti Hayes Presidential Center Library-vel is, melynek komoly történeti értéket képviselő anyaga csak cédulakatalógussal rendelkezik. A Bowling Green felajánlotta saját katalogizálási kapacitását, online katalógusát és katalogizálási szakértelmét, hogy az állomány retrospektív konverziója révén szélesebb körben használhatóvá váljon ez az egyedülálló gyűj-

temény – így természetesen a saját hallgatói számára is.

A megtérülést tekintve kevésbé volt szerencsés egy szakácskönyv kiadása. A könyv ugyan jelentős elismerést aratott, de túl alacsonyra szabott ára nem fedezte a terjesztés költségeit. Szintén nem vált be annak a kis könyvesboltnak az üzemeltetése, melyet a könyvtárban hoztak létre. Sok lelkes amatőr önkéntes segített ugyan a munkában, de mindegyiküknek újra és újra el kellett magyarázni a pénztárkönyv vezetésének rejtelmét, és a könyvek visszavásztásának fontosságát.

A jövőt illetően számos elképzelésük van erőforrásaik jobb kihasználására. Tervezik például dokumentumok digitalizálását maguk és más intézmények számára, tájékoztatói tréningek szervezését, és video-konferenciák lehetőségének biztosítását. Egyedülálló zenei és a Nagy Tavakkal kapcsolatos gyűjteményükre támaszkodva talán létrehozhatnak majd egy egyetemi múzeumot is. Mindenesetre minden új vállalkozásukat a tapasztalatok elemzése és a lehetőségek alapos felmérése fogja megelőzni. Véleményük szerint a jól bevált régi munkafolyamatok megtartása ugyanúgy nélkülözhetetlen alapvető küldetésük teljesítéséhez, mint az új, sikeres kezdeményezések.

(Fazokas Eszter)

Lásd még 37

Személyzet

99/079

BERRY, Claire: Mentoring - putting theory into practice = Pers.Train.Educ. 15.vol. 1998. 2.no. 3-9.p.

Az új dolgozók támogatása a könyvtárban: a „mentoring”-elmélet átültetése a gyakorlatba

Munkaszervezés; Személyzet; Továbbképzés

A University of London Birbeck College levelező hallgatókat képez, könyvtára nyitvatartásával és szolgáltatásaival ehhez alkalmazkodik.

Az utóbbi három évben az újonnan belépő munkatársak számára újfajta bevezető képzést honosítottak meg. Az első három hónapban bizonyos rutinszerű tudnivalókat, eljárásmodokat és információkat kell elsajátítaniuk, és ezt figyelemmel is kísérik. A képzést a könyvtár régebbi munkatársai alkalmazásával oldják meg. Az ún. mentor tanácsadói, szakértői, kísérői szerepet tölt be többek között, mindig az egyéni igényekhez igazodva. A mentorok alkalmazása célszerűbbnek mutatkozott, mint ha drága pénzért más képzési alkalmakat kerestek volna. A mentorok alkalmazása sem jár viszont költségek nélkül, különösen ami az időráfordítást illeti.

A felsőoktatás fejlesztésével foglalkozó két, 1993-ban született jelentés (Follett és Fielden) is felhívta a figyelmet a személyzet fejlesztésének fontosságára, különösen a vezetési készségek, a változások és a műszaki fejlemények menedzselése terén. Sheila Corral ezzel összefüggésben az önképzés szükségességét és felelősségét emelte ki.

A mentori tevékenység formái a következők: 1. a munkába való bevezetés (rövid távú, a mentor a személyzet másik tagja), 2. segítségnyújtás konkrét kérdésben (pl. új szolgáltatás bevezetésekor), 3. hátrányos helyzetű csoportokkal való foglalkozásra való felkészítés, 4. tréning a ranglétrán való előrelépéssel összefüggésben, 5. képzés a szakmai fejlődés érdekében.

Mentori rendszer az üzleti szférában is működik. Ott előnyei a következők: az intézmény vonzóbb az új belépők számára, a mentor és partnere értékesebbnek érzi tevékenységét, állandósul az intézményi kultúra, javul a kommunikáció a személyzeten belül és a mentorok motiváló képessége, takarékosan

lehet gazdálkodni a képzési kiadásokkal. A közszolgálati szférában inkább a személyes fejlődésre helyeződik a hangsúly.

A mentori rendszer formális (azaz jól strukturált és dokumentált) és informális egyaránt lehet; az utóbbi esetben az egyének kezdeményezésétől függ. Formális szervezet esetén három személy – a mentor, a „tanuló” és annak főnöke – van kapcsolatban egymással, esetleg negyedikként a személyzet koordinátori szerepet betöltő képviselője is bekapcsolódhat. Az informális mentori tevékenység példái: kölcsönös mentori tevékenység különböző könyvtárak azonos munkakörben dolgozó munkatársai között, továbbtanuló kolléga segítése tanulmányai során, segítség az új belépőnek egy, a nyugdíjhoz közeledő kollégától. Míg a formális megoldások kialakítása meglehetősen időigényes, az informális kapcsolatok szinte maguktól kialakulnak.

A jó mentor tulajdonságai: intelligencia, integritás, nyitott személyiség, szakmai hozzáértés, színvonalas munkára való törekvés, lelkesedés, hajlandóság a tudás megosztására.

(Hegyközi Ilona)

99/080

COOPER, Eric A.: Managing change to enhance technological orientation and knowledge among library staff = *El.Libr.* 16.vol. 1998. 4.no. 147-251.p.

A technológiai fejlődés és a személyzet: vezetési módszerek a változások kezelésére

Információtechnológia; Személyzet; Továbbképzés; Vezetés

A könyvtárosokat gyakran szólítják fel technológiai ismereteik karbantartására, mert ellenkező eset-

ben, úgymond szakmai fontosságukat veszélyeztetik. Ez változtatásokat igényel a könyvtárosok életében, ami gyakran ad okot aggodalomra. Vajon úrrá lehetnek-e a könyvtárosok ezeken az érzéseken, és megszerezhetik-e a szükséges technológiai hozzáállást és ismereteket a jövőjük biztosításához? Egy viselkedéstudományi pszichológus szerint a változás egy több lépcsőfokból álló folyamat. E folyamat megértése segítheti a könyvtárvezetőket a megfelelő tanulási környezet megteremtéséhez, oly módon, hogy a projekt feladatainak kiosztásakor egyénenként figyelembe veszik a könyvtárosok tulajdonságait, tiszteletben tartva az illetők kommunikációs és technikai szükségleteit. Egy ilyen környezet megnöveli a személyzet bizalmát és megkönnyíti a szükséges technológiai ismeretek elsajátítását és megtartását.

(Autoref.)

99/081

ALTUHOVA, G.A.: Mobbing kak etičeskaâ problema = *Bibliotekoved.* 1998. 2.no. 63-70.p.

A mobbing mint etikai probléma

Könyvtáresetika; Munkaszervezés

Az angol „to mob” igéből származó „mobbing” a hetvenes és nyolcvanas évek fordulóján kért magának helyet a lélektani fogalmak és kutatások között. Azt a bárkivel (bárkikkel) előforduló helyzetet jelöljük vele, amelyben a szóban forgó személy(ek) ellen a munkahelyen diszkreditív magatartást tanúsítanak, hogy ezáltal neki(k) erkölcsi kárt okozzának, sőt: lehetőleg az adott közösségből őt (őket) eltávolításra kényszerítsék.

Minden közösségi munkahelyen megfigyelhető a mobbingra való hajlam, illetve a mobbing. A bürokrácia különösképpen alkalmas a mobbing elburján-

zására, mivel „fél a komplikációktól”, azaz attól, hogy valaki „nagyot akarjon”, javítsa munkahelye teljesítőképességét.

A vizsgáldások kimutatták: a mobbing felettebb jelentős gazdasági, kulturális és személyiségi kártétel-l jár. A keretében üldözött személyek lélektani krízis nélkül alig-alig „ússzák meg” munkatársaik rágalomhadjárátát. Nem egyedi eset, hogy a megtámadottak-megrálgalmazottak öngyilkosságba menekülnek a mobbing elől.

A mobbing a könyvtárakban ugyancsak jelen van. Tipikus előfordulási esetei: egy-egy lanyhán és invenciótlanul vegetáló közösségbe olyan új munkatárs kerül, aki kollégáit fel akarja rázni a tespedtség-ből; a leváltott és alacsonyabb munkakörbe helyezett vezető sértődöttségében áskálódni kezd az újonnan kinevezett vezető ellen; az önállósult tanítványt korábbi tanítója igyekszik „megfúrni”; a nyugdíjba készülő igazgató – a „csak addig ne történjen semmi” jegyében – mobbinggal leckézteti meg a könyvtár lázadóit.

Ahol – és hol nem? – a könyvtári kollektívák teljesen elnőiesedtek, ott gyakori divat a teljesítmények visszatartása, illetve energiák hagyása a „második műszakra”, az anyai és háziasszonyi feladatokra. Ez speciálisan kedvező táptalaj a mobbing számára. Valamennyi mobbing kezdetén ott áll az áskálódó, a felbújtó. A kezdeti, veszélytelennek tűnő „szócsörték” igen hamar romboló erejű viharra erősödnek, amelyben az ellenoldalon nagy túlerő áll. Az igazgatónak és a minden rendű és rangú vezetőknek szinte folyamatos tennivalója a mobbing-szituációk azonnali felszámolása. E tekintetben eredményes módszer a szembesítés, a másik fél meghallgatása, s ennek alapján az objektív érvelés. Elmergesedés esetén a könyvtáron belüli áthelyezés, a „szétültetés” látszik járható útnak. Ha azonban a megátalkodottság esete forog fenn, erkölcsi kötelesség: a felbújtót el kell bocsátani a könyvtárból.

(Futala Tibor)

A nők és a könyvtárvezetés

99/082

DASGUPTA, Kalpana: Women as managers of libraries: a developmental process in India = IFLA J. 24.vol. 1998. 4.no. 245-249.p. Bibliogr. 9 tétel.

Res. francia, német, spanyol és orosz nyelven

Női könyvtárvezetők: fejlődési folyamat Indiában

Női munkaerő; Vezetés

Indiában a nők nehezebben, lassabban foglalják el a társadalomban azt a helyet, amit máshol már elfoglaltak. Általános társadalmi sztereotípiák osztják a felsőfokú tanulmányokat igénylő szakmákat férfias és nőies foglalkozásokra, a „szolgáltató” jellegűeket, így a tanítást és a könyvtárosságot is az utóbbiak közé sorolva.

A felmérések szerint a fejlett országokban 80% fölött van a könyvtárosnők aránya. Indiában a nők a 20.sz. első felében kerültek a tanulható, professzionális szakmák közelébe. Az első indiai könyvtárosnő a 30-as években egy gyermekkönyvtárban dolgozott, az első csoport nő 1940-ben kezdett könyvtárosságot tanulni, és az első kvalifikált női könyvtáros 1942-ben állt munkába, ám 1975-ig nem volt jelentős számú könyvtárosnő Indiában. Ma a férfinő arány a főiskolai, illetve egyetemi végzettségű könyvtárosok között 3:2, illetve 3:1.

Az indiai nők azért választják a könyvtárosságot, mert:

- valamilyen okból nem akarnak tanítani,
- mert biztonságos munkahelynek tűnik, s a biztonság az indiai nő számára fontos,

- mert a foglalkozás jellege megfelel az indiai nő-től elvárt tulajdonságoknak (türelem, empátia-készség, állhatatosság),
- kevés mobilitást igényel, és az indiai nő ne sokat mozogjon a családi struktúráján kívül.

A felső vezetők férfiak, a nők legfeljebb a második vezetői vonalban találhatók, de többségük beosztott, s legtöbbször a gyermek- és iskolai könyvtárakban, a leányiskolák és -kollégiumok könyvtáraiban dolgoznak. Az indiai nők „béketűrőbbek”, megelégszenek adott pozíciójukkal, s legfeljebb a „számárlétra” jutnak előbbre. A családok legtöbbször csak kiegészítésnek tekintik az asszony keresetét, s a nők ezért is megelégszenek azzal a pozícióval, ahol kevesebb a munkahelyi gond, s többet törődhetnek családjukkal.

Nincs fizetésbeli egyenlőtlenség, és az előmenetel csatornája is egyelőre férfi és nő között. Ugyanakkor a nők mobilitása sokkal korlátozottabb (egy nő, főként ha már férjes, nem tud részt venni pl. egy a lakóhelyén kívül rendezett szakmai rendezvényen, továbbképzésen, stb.), így lemaradnak férfi kollégáik mögött. Az új (főleg vezetői) posztok betöltését megelőző meghallgatásokon a „meghallgatók” férfiak, akik eleve előítélettel viseltetnek, s akikkel szemben a nőknek általában nincs gyakorlata a határozott fellépésben, a „nyilvános” szereplésben.

A könyvtárak fejlődési trendjei között feltűnik a régi, férfi-orientált, autokratikus vezetési stílustól való eltávolodás, és az interperszonális kapcsolatokon, a participatív vezetésen alapuló új stílus környezetében nagyobb lehetőségei lesznek a női vezetőknek. Mindazonáltal a nőket vezetőként akkor fogadják el, ha kiválóan képzettek és nagyon felkészültek. A női vezetőknek ezen felül egyensúlyozniuk kell az indiai nőtől elvárt viselkedés, és a szakmai pozíció megkívánta szerep között.

(Mohor Jenő)

99/083

Ad hoc-AG „Zukunft des Deutschen Bibliotheks-instituts” der Ständigen Konferenz der Kultusminister in der Bundesrepublik Deutschland: Konzept über unverzichtbare überregionale bibliothekarische Serviceleistungen = Z.Bibliotheksbes. Bibliogr. 45.Jg. 1998. 4.no. 363-386.p.

A német kultuszminiszterek állandó konferenciájának „A Német Könyvtári Intézet jövője” nevű ad hoc munkacsoportja: koncepció a nélkülözhetetlen országos könyvtár szolgáltatásokról

Fejlesztési terv [forma]; Feladatkör; Központi szolgáltatások; Módszertani központ

A Tudományos Tanács javaslatára (v.ö. Vizsgálati jelentés a DBI-ről. = Könyvtári Figyelő, 1998. 1.sz. 70-74.p.) a tartományi és szövetségi kabinetfőnökök 1998 áprilisában úgy határoztak, hogy 1999. december 31-ével beszüntetik a Német Könyvtári Intézetnek (Deutsches Bibliotheksinstitut – DBI) az ún. „kék lista”-ról való támogatását. A kultuszminiszterek állandó konferenciája (Kultusministerkonferenz, a továbbiakban KMK) 1998 elején felállított egy ad hoc munkacsoportot. A tartományi szakértőkből álló bizottság feladata az volt, hogy koncepciót dolgozzon ki a nélkülözhetetlen országos könyvtári szolgáltatások jövőbeli biztosításáról. A bel- és külföldi tapasztalatokat is figyelembe véve kidolgozták ezt és a KMK 154. konferenciája elé terjesztették. A KMK elfogadta a koncepciót, de kérte a bizottságot, konkrétan fogalmazza meg javaslatait az 1998. szeptemberi konferenciáig.

A német könyvtárügyben a kétezres tudományos és 13 ezer közművelődési könyvtár sokoldalúan szol-

gálja a felhasználókat, de ez a sokrétűség megnehezíti a közös igényeket kielégítő szolgáltatások kialakítását. A korszerű információs igények az egész országra kiterjedő irányítást feltételeznek: a koordináció csak az egyes könyvtárak együttműködésével valósulhat meg. Ezt az irányítást idáig az 1978-ban alapított Német Könyvtári Intézet (a továbbiakban DBI) végezte – a Tudományos Tanács szerint az utóbbi néhány évben nem megfelelően.

A munkacsoport szakértők bevonásával tudta megoldani feladatát; kérdőívet küldtek néhány különböző nagyságú és típusú hazai és külföldi könyvtárnak, szakmai egyesületeknek, valamint a könyvtárügyhöz közel álló intézményeknek, tudósoknak, amelyben azt tudakolták, milyen szolgáltatásokat tartanak fontosnak, melyeket hiányolnak, mely terület élvezzen elsőbbséget, és milyen intézmény lenne alkalmas e szolgáltatások biztosítására. A huszonnyolc értékelhető válaszból kiindulva 1998. március 23-án nyolc szakértő bevonásával megbeszélést tartottak, ahol az írásos válaszokat vitatták meg, hogy konszenzusképes, jövő-orientált és a prioritásokra is kiterjedő feladatkört dolgozzanak ki a központi könyvtári intézet számára.

A munkacsoport abból indult ki, hogy a legfontosabb központi szolgáltatások körét az egyes könyvtárak vagy hálózatok funkciójából és szakmai illetékességéből kiindulva kell meghatározni, vagyis mindenképpen objektív és központi megoldásra van szükség; a feladatoknak országos jelentőségűeknek kell lenniük, és növelniük kell a német könyvtárügy nemzetközi versenyképességét. A munkacsoport két alapvető ismérvet mérlegelt: az egyik a feladatok központi ellátásának a decentralizált megoldásokkal szembeni nyilvánvaló előnye, a másik az, hogy azok a könyvtári rutinfeladatokon túlmutatnak-e, országosak, innovatívak, hatékonyságnövelők és takarékosak-e. Nyilvánvalóvá vált, hogy azok, amelyeket az „információs és szolgáltató ügynökség” fő fogalom alá lehet sorolni, mindenképpen központi megoldást igényelnek.

A legfontosabb ezek közül a nemzetközi kooperáció összehangolása: fokozottabban be kell kapcsolni a német könyvtárügyet a nemzetközi összefüggésekbe – elsősorban a fejlett nyugat-európai és észak-amerikai együttműködésre koncentrálva.

A naprakész és átfogó információs szolgáltatás nemcsak a német könyvtárügy egésze számára elengedhetetlen eszköz, hanem az egyes könyvtárak számára is nagyon fontos. Ezért van szükség egy központi, könyvtárcentrikus információs ügynökség létrehozására, hogy az a könyvtárügy számára releváns minden információt feltárjon, dokumentáljon, feldolgozzon és terjesszen, módszeresen kiépítse és gondozza az országos szintű kapcsolatokat, az érdekelt és együttműködő partnereket összehozza, és folyamatosan ösztönözze az új kezdeményezéseket. Enélkül a német könyvtárak többsége kimaradna a fejlesztésekből, és elesne egy hatalmas információs potenciáltól. (Sajátos feladata lenne hazai és nemzetközi licensz- és konzorciális szerződések kezelése, értékelése és a róluk adott információ.

A projektekkel kapcsolatos tanácsadás, az országos kezdeményezések és (elsősorban az EU-s) projektek irányítása, koordinálása kifejezetten központi feladat. A fő feladat a folyamatban lévő, tervezett, ígéretes és a programokból eredően lehetséges nemzeti, illetve nemzetközi programokról való informálás, és azok dokumentálása. Saját kutatás helyett igazi irányítói feladatot, vagyis egyfajta „vezérkari” szerepet látna el az intézmény.

A szakértői tudás bizottságokban és csoportokban való koncentrációja a jövőben is nagyon fontos lesz, hiszen olyan átfogó szakmai kérdések megoldásával foglalkoznak, amelyekkel egy-egy könyvtár nem tudna megbirkózni (szabályzatok, szerzői jogi problémák stb.). Lényeges vonása a javaslatnak, hogy ennek a tudásnak a kiaknázása a jövőben konkrét szakkérdésekre koncentrálva, időben korlátozva és eredményekre törekedve történjen (kivételt jelent a jogi bizottság tevékenysége), amely folyamatosan tevékenykedik.

A tanácsadás és különféle szolgáltatások esetére is igazak a fentiek; az egész országra kiterjedő szolgáltatások innovatív fejlesztésének ösztönzésére és irányítására kell súlyt helyezni a jövőben. Le kell mondani a saját fejlesztésekről. Ennek értelmében pl. továbbra is fontos és központi feladat a DFG egyik speciális gyűjtőköri szeptetének, a „nem hagyományos könyvtári dokumentumok”-nak a gondozása, de erre egy nagyobb könyvtár is alkalmas, mint például a göttingeni Állami és Egyetemi Könyvtár. Itt is van kivétel azonban: célszerű, hogy a német könyvtári statisztika (DBS) átfogó jellege miatt mindenképpen központi szolgáltatás maradjon. Hasonló a helyzet a továbbképzéssel: míg a szereplőket (a képző intézményeket, egyesületeket, szakmai intézményeket stb.) össze kell hozni, és új témákra, fejleményekre kell irányítani a figyelmüket, magát a továbbképzést, a régiókban kell lebonyolítani. A tanácsadó funkciót is újra kell fogalmazni.

A PR-tevékenység, a külkapcsolatok ápolása, a kiadványok megjelentetése egyaránt tartalmaz központi szolgáltatási elemeket; ezek szinte az egész könyvtárügyet érintik. Konkrétan az alábbiak a legfontosabbak: a PR-tevékenység (offenzív, professzionális sajtómunka, aktív arculatgondozás, együttműködve a szakmai egyesületekkel – kivéve a lobbyszást: az nem feladata!), szakmai képviselő a nemzetközi szervezetekben – elsősorban az IFLA-ban, a megújult kiadványpolitika, ahol az innovatív – és elsősorban az online kiadványok kezdeményezése és szerkesztése lenne a fő feladat.

A folyóiratok központi adatbázisa (Zeitschriftendaten-bank – ZDB) és az DBI többi elektronikus adatbázisa (GKD, PND stb.), valamint az erre épülő dokumentumszolgáltatás (DBI-Link, SUBITO) nélkülözhetetlenek, de részben mások által is átvehetők, és egy másik intézményből is szolgáltatathatók, míg a normatív jellegű adatbankokat a nemzeti könyvtárhoz (Die Deutsche Bibliothek) kell átírányítani.

A normatív szabályozással kapcsolatos feladatokat is folytatni kell, mégpedig centralizáltan; ehhez a

feladatkörhöz rendelendő az 1997-ben létrehozott szabványosítási testület (Konferenz für Regelwerksfragen) és az egységes besorolási adatok tárai (pl. a testületi nevek adattára, a GKD), és rövid távon ezeket is a nemzeti könyvtárhoz kell rendelni.

Amiről le kell mondani a jövőben, azok a központi-nak nem tekinthető feladatok; ilyen a fejlesztőmunka, a kutatási tevékenység és a szakmai projektekben való tevőleges részvétel, valamint a kiadványterjesztés (utóbbival magáncéget kell megbízni.)

A legfontosabb központi könyvtári szolgáltatások intézményi feltételei az alábbiakban így foglalhatók össze: egy központi, önálló, átfogó feladatokkal foglalkozó intézménynek kell biztosítania a szolgáltatásokat. (Kivételt csak a normatív funkciók ellátása képezne: ideértve a hozzá tartozó adatbázisokat, és hosszabb távon az elektronikus szolgáltatásokat is, mint pl. a ZDB, amely szintén központi, de egyetlen könyvtári intézmény által biztosított szolgáltatás lenne.)

A feladatkörök intézményi megoldására két alternatíva kínálkozik. Az A-változat jogilag önálló, független intézmény volna, amelyet a szakértők is nyomatékosan javasoltak. (Ehhez persze meg kell még teremteni a jogszabályi alapot is, amihez felhasználható a DBI-törvény, s finanszírozása is a résztvevők közötti új megállapodásokat feltételez.) Előnye: a fentiekben vázolt követelményeknek és a potenciális támogatóknak is megfelelne, a finanszírozás formája nem befolyásolná feladatkörét, és a meglévő forrásokkal rugalmasan gazdálkodhatna. A B-változat egy intézet mellé rendelné, illetve egy már létező intézményhez való kapcsolás volna; ez a modell a normatív feladatok ellátására javasolt megoldásra hasonlít. Előnye, hogy meglévő igazgatási struktúrára épülne, és közelebb kerülne a könyvtári gyakorlathoz. A hátrányok azonban jelentősek: fontos szempontok sérülnének, vitatható lenne érdekességége stb. (Konkrétan az alábbi intézmények jönnének szóba: a Stiftung Preussischer Kulturbesitz, a nemzeti könyvtár vagy valamelyik

“kék listás” intézmény, azaz központi szakkönyvtár vagy szakinformációs központ.)

Ajánlásként a bizottság így fogalmazott: létre kell hozni egy központi, mindkét könyvtártípusra kiterjedő, önálló, információs és szolgáltató ügynökség profiljával bíró intézményt, egy jogilag önálló intézet formájában (A-változat). A továbbiakban szükség lesz még a KMK jóváhagyására, a finanszírozásról folyó tárgyalások megkezdésére, a koncepció konkretizálására, a szükséges pénzügyi és személyi feltételek biztosítására, a DBI-törvényt módosító jogszabály kidolgozására, az DBI részleges megszüntetése pontos módozatainak tisztázására is. A pénzügyi és személyi feltételeket nehéz előre meghatározni; mindenesetre a támogatás az évi hétmillió márkát nem haladhatja meg, és kb. 40-60 – elsősorban felsőfokú végzettséggel betöltendő – állás-helyre lesz szükség. E koncepciót úgy kell megvalósítani, hogy biztosítva legyen a feladatok folyamatos elvégzése; ideális volna, ha 2000. január 1-re megvalósulna az elképzelés, hiszen a jelenlegi DBI-nek a „kék listá”-ról biztosított pénzügyi támogatása 1999. december 31-én szűnik meg.

(Hegyközi Ilona)

Marketing, közönségkapcsolatok

99/084

DODSWORTH, Ellen: Marketing academic libraries: a necessary plan = J.Acad.Lib. 24.vol. 1998. 4.no. 320-322.p. Bibliogr. 7 tétel.

Marketing az egyetemi könyvtárban: terv nélkül nem megy

Egyetemi könyvtár; Középtávú terv; Marketing

A könyvtárak fenyegetett helyzete egyben lehetőség jövőjük újratervezésére. Az egyetemi könyvtárak sem lehetnek önelégültek, mert az egyetemen belül kevés versenytársuk akad az információellátás terén. A könyvtárnak be kell bizonyítania, hogy szükség van rá. Az ehhez szükséges stratégiai tervnek szerves része legyen egy írásba foglalt, agresszív marketing-terv. A stratégiai terv a célokat és az elérésükhöz szükséges eszközöket fogalmazza meg, a marketing-terv pedig azokat a cselekvéseket, amelyek ahhoz szükségesek, hogy a könyvtár elősegítse önmaga, illetve szolgáltatásai jobb megismerését, intenzívebb használatát.

A stratégiai fejlesztés területei lehetnek a hozzáférési szolgáltatások, az olvasószolgálat, a feldolgozó munka, az állománygyarapítás, az (információ)technológia, a forrás-megosztás, a közönségkapcsolatok (PR), a különleges szolgáltatások, nem nyomtatott hordozók. Ezek szinte mindegyike valamilyen „produktummal” is jár, amelynek marketingje előmozdítja használatukat.

A hagyományos marketing-tevékenység négy lépésből áll:

- meghatározni, hogy mit akarunk vele segíteni (a könyvtár egy meghatározott gyűjteményét, szolgáltatását, az új információ-technológiai bevezetéseket stb.);
- meghatározni a megcélzott használói kört (ki az a csoport, akinek marketing-erőfeszítéseink szólnak, ezeknek milyen jellemzői vannak – pl. jártasságuk szintje, stb.);
- kiválasztani a kiemelés típusát (a termék és a fogyasztó figyelembevételével kiválasztani azt a szempontot, amivel leginkább elősegíthető a produktum elfogadása – a könyvtár által kövendő promóciós stratégiát kell meghatározni);
- értékelni a programot.

A promóció a vevő és az eladó közötti kommunikációs kapcsolat, így kapcsolat a könyvtár és a használó között is. A promóció céljai: tájékoztatni a fogyasztókat (és másokat), felkelteni – megnövelni

az igényt, megkülönböztetni egy bizonyos terméket, kihangsúlyozni azt a terméket, megszilárdítani a termék forgalmát. Mindez a könyvtár vagy egy speciális gyűjtemény marketingjére is alkalmazható. Az információgyűjtő közönség úgy tekintendő, mint a könyvtár által létrehozott termék vásárló közönsége.

Néhány promóciós lehetőség: előadók meghívása, akik témájához a könyvtár v. annak egy részlege, gyűjteménye kapcsolódik; kiállítások és ezek gyakori cseréje – ami dinamizmust, rugalmasságot sugall; könyvtárbemutatók és a könyvtáros által tartott foglalkozások, amelyek a könyvtárosok és a használók személyes találkozását, és az információ-igények jobb megértését segítik elő. A web-honlap is fontos információközlő: a könyvtár nyitvatartásától és szolgáltatásaitól kezdve az elektronikus

szolgáltatásokhoz (pl. az előfizetett elektronikus folyóiratokhoz) való hozzáférés lehetőségét is biztosíthatják, és itt is hirdethetők a könyvtári események. Összefoglalva: Minden könyvtár válassza ki, milyen marketing-stratégia felel meg annak, amit nyújtani kíván és annak, akiket megcéloz ezzel. Bármilyen is a stratégia, lényeges elem az írásba foglalt marketing-terv. Az írott marketing-terv egyben az aktív információpolitika dokumentuma is. A promóció a tevékenységek természetes része legyen. A tervek egyes pontjai rövid távon is megvalósulhatnak, de a valódi eredmények időt, türelmet kívánnak. És ami a legfontosabb: a nagyszerű marketing-terv mellett minőségi termékre is szükség van. A világ egész marketing-tevékenysége sem segít azon a könyvtáron, amelyik nem működik elég jól, és az elérni kívánt „produktum” gyanús.

(Mohor Jenő)

FELHASZNÁLÓK ÉS HASZNÁLAT

Használat- és igényvizsgálat

99/085

VÁZQUEZ, M. - ALVAREZ, R. - MARES, J.: Comparación de la demanda de revistas españolas y extranjeras a través del servicio de suministro de documentos = Rev.Esp.Doc.Cient. 21.vol. 1998. 1.no. 42-56.p. Bibliogr. 10 tétel.

Res. angol nyelven

A spanyol és külföldi szakfolyóiratok iránti igény az országos tudományos és műszaki könyvtár dokumentumellátó szolgálatánál

Állomány használata; Felmérés [forma]; Folyóirat-termesztudományi és műszaki

A spanyol tudományos információs és dokumentációs központ dokumentumellátó szolgálatánál vizsgálták a hazai és külföldi szakfolyóiratok iránti igényt. A felmérés főbb eredményei szerint:

- a legtöbb kérés a kémia, biológia és a vegyipar-kémiai technológia szakterületét érintette, e három témakör adta az összes igény majdnem 50%-át;
- a kérések 39 ország folyóirataira vonatkoztak; az USA, Anglia, Spanyolország és Hollandia folyóiratait a kérések 75%-a igényelte (Magyarország 3 folyóiratot érintő 8 kérdéssel 25-26. helyen áll az országok sorrendjében);